

*Kęstutis Šerpetis**

Klaipėdos universiteto Socialinių mokslų fakultetas

Globalinė „imperijos“ paradigma: politinė ontologinė sterezė

Paskutiniame dešimtmetyje politologų tyrimuose išsiskiria imperiologijos pakraipa, koreliuojanti su aktualiomis moderniai politinei realybei problemomis. Originaliu konceptuali, filosofiniu, sociologiniu ir istoriniu turiniu pasižyminti knyga – 2000 m. išleista Antonio Negri ir Michaelo Hardto *Empire* atveria produktyvią metodologinę galimybę permąstyti tolesnį valstybių pajėgumą dalyvauti pasaulinėje politikoje. Straipsnyje pateikiama Europos *frontiro* kaip Rusijos – europinio *kito* ir vieningos Europos istorinio ir politinio dialogo erdvės charakteristika. Jei galvosime apie šį kontekstą, ES plėtra į Rytus Lietuvos kaip „auksinės provincijos“ lemti transformuoja į eurointegracijos avangardo likimą iš esmės. Todėl aktualiu uždaviniu tampa imperiologinio diskurso Lietuvos politikos mokslo tyrimuose plėtra tiek istoriniu, tiek strateginiu politiniu ir perspektyviu-projektiniu atžvilgiais.

Įvadas

Savo 1994 metais išleistoje knygoje „Kraštutinumų amžius. 1914–1991“ žinomas šių laikų anglų istorikas Erikas Hobsbawmas teigia, kad „trumpasis“ XX amžius prasidėjo ir užsibaigė revoliucijomis, taip sudarydamas baigtinį istorijos raidos ciklą. Reikšminiu mūsų temai momentu laikytina, kad, kaip „ilgasis“ XIX amžius, prasidėjęs Didžiąja prancūzų revoliucija, suteikusia galingą stimulą *kopernikinei* savo mastais filosofinės ir socialinės minties plėtrai, taip ir XX amžiaus politinės perturbacijos įsuko jų filosofinės-politinės ir socialinės-ideologinės refleksijos smagratį¹.

Tiek futuristinių, tiek konservatyvių analitinių konstrukcijų konceptualinės optikos sąlygojamos aberacijos išryškina tai, ką žinomas pasaulinės ekonomikos ekspertas Manuelis Castellsas pavadino „globaline asimetrija“: vien technologine galia grindžiama viršenybė, gilinti asimetrinį priklausomumą, galų gale „įtvirtino viešpatavimo modelius, sukurtus ankstesnėmis istorijoje atsiradusiomis priklausomumo formomis“². Todėl taiklūs ir pamatuoti empiriniai apibendrinimai, užtikrinę priešingai nukreiptų Franciso Fukuyamos ir Samuelio Huntingtono idėjų populiarumą tik santykinai koreliuoja su jų interpretacine logika, ką ne kartą nurodė dauguma skirtingų pakraipų kritikų.

*Doc. dr. Kęstutis Šerpetis – Klaipėdos universiteto Socialinių mokslų fakulteto Politologijos katedros docentas. Adresas: Minijos g. 153, 93185 Klaipėda, tel. 8 46 398663, el. paštas – smdoc@centras.lt.

¹ Hobsbawm E., *Kraštutinumų amžius. 1914–1991*, Vilnius, Mintis, 2000, p. 12–14.

² Castells Manuel. *Tinklaveikos visuomenės raida*, T.1, Vilnius, Poligrafija ir informatika, 2005, p. 143.

Tikslinga, sekant Vytautu Kavoliu, pabrėžusiu šiuolaikinio civilizacinio vystymosi ne dalinį, išskirtinį, specifinį, o universalistinį, globalinį pobūdį, neišvedamą ir nesuvedamą į kurią nors vieną idėjinę ar vertybinę tėkmę, akcentuoti bendrąsias tendencijas ryškinančias interpretacijas³. T. y. globalia tapusioje istorinėje epochoje „universalumas jau negali būti konceptualizuotas pagal kurią nors vieną tradiciją“⁴. Atitinkamai šiuolaikiškas ir detalus civilizacinio vystymosi aiškinimas turi būti suprantamas kaip globalus procesas, į kurį įtraukiami visi – tradiciniai ir nauji politiniai ir ekonominiai subjektai, avangardiniai ir fundamentalistiniai sąjūdžiai, nacionalistiniai ir kosmopolitiniai judėjimai bei komunikacijos, „tinklinės“ struktūros, institucijos ir t. t.

Bipolinei sistemai griūvant ir nepaliaujamai daugėjant įvairaus suvereninio lygio teritorinių ir politinių-institucinių vienetų bei tarptautinių sąveikų dalyvių skaičiui, aktualiausia problema tampa adekvataus režimo šiai dinamikai reguliuoti, stabilizuoti ir įtvirtinti formavimas. Viena iš tokių reikšmingiausių tarptautinės ir globalinės įtakos perspektyvių formų išvengiama imperinio tipo struktūrose. Pastarajame dešimtmetyje nuolat augantis publikacijų imperiologijos tema kiekis, daugybė originalių epistemologinių ir metodologinių imperijos modelių, siūlomų tiek tradicinių pakraipų istorikų ir sociologų, tiek ir avangardinių tarpdisciplininių tyrinėtojų bei pomodernių politinių filosofų ekspozicija liudija ne vien praeities refleksijos svarbą, bet taip pat ir apie imperiologinio diskurso prospektyvinę-politinę aktualumą. Imperiologinių idėjų euristiškumo potencialas pozityviai provokuoja numanomą *povestfalinės* sistemos dalyvių – suvokiančių savo tarptautinius išipareigojimus XXI a. valstybių politikų globalinių-strateginių dimensijų aktualizacijos augimo implikacijas, lemiančias netolimą visos planetinės civilizacijos ateitį⁵.

Tiek pat aktuali ir aštri išlikimo problema formuluojama mažesnėms valstybėms ir tautoms, atsidūrusioms tarp (arba jų kaimynystėje) didžiųjų tarptautinės politikos aktorių. Tipišku atveju nūdienu tampa ir Lietuva, ne pirmą kartą sprendžianti savo suverenios egzistencijos klausimą. Todėl suprantamomis ir tuo laiku vertintinos tėvyninių politologų, istorikų ir sociologų pastangos plėtoti savarankišką lietuviškos imperiologijos diskursą.

Istorinė-mesianistinė Gintaro Beresnevičiaus vizija, geopolitinis Raimundo Lopatos ir Nortauto Statkaus imperijų praeities ir ateities analitinis projektavimas, istorinis-alternatyvistinis Zenono Norkaus tyrimas, apžvalginis Gedimino Vitkaus diskursas atveria Lietuvos politinės-kultūrinės raidos sterezės pasekmes ir demonstruoja kol kas „mozaikinių“, bet savo metodologiniu užmoju ganėtinais brandų ryžtą rasti aktualią ir adekvačią Lietuvos valstybės

³ Kavolis V., *Kultūros dirbtuvė*, Vilnius, Baltos lankos, 1996, p. 304.

⁴ Kavolis V. *Civilization Analysis as a Sociology of Culture*, New York, 1995, p. 184.

⁵ Žr.: Ferguson N. *Empire: How Britain Made the Modern World*, London, 2004; Ferguson N. *Colossus: The Rise and Fall of the American Empire*, London, 2004; Negri A., Hardt M. *Empire*, Cambridge: Harvard University Press, 2000; Ignatieff M. *Empire Lite: Nation Building in Bosnia, Kosovo and Afghanistan*, London, 2003; Kennedy P. *The Rise and Fall of Great Powers*, New York, 1988; Maier C. S. „An American Empire? The Problems of Frontiers and Peace in Twenty-First Century World Politics“ in Gardner L., Young M., eds., *The New American Empire*, New York, 2005.

vietą svarbiuose politiniuose virsmuose. Kita vertus, svarbiausi pastarojo laikotarpio „Europolitijos“ struktūrinio tapsmo poslinkiai įtaigiai anticipuoja valstybių, atsidūriantį Europos frontiro priešakyje, strateginę-politinę refleksiją dėl savo kintančio vaidmens kontinentinės-regioninės politikos projekcijose. Šioje situacijoje imperiologinė dimensija Lietuvos politologų tyrimuose igauna savotišką „praktopijos“ pobūdį, skatinantį naujų tarptautinio bendrabūvio „freimū“ kūrimą⁶.

Tyrimė nagrinėjamo fenomeno taikomųjų aspektų afirmacija ontologiniame imanentizmo-transcendentalizmo transmutacijos kontūre gali būti vertinama kaip modernus jos patikros ir validumo patvirtinimo (arba paneigimo) būdas. Lietuvos imperiologija kol kas yra tokios patikros ir pa(si)tvirtinimo išeities taške. Mūsų valstybės įsijungimas į daugiatautę *viršnacionalinę* Europos bendruomenę suponuoja „polifoninio mąstymo“, „simfoninės“ politinės kultūros ir konstitucinės pilietinės atsakomybės vienovę, perimančią estafetę iš tautinių autarkijų, virstančių atsietais ir negirdimais balsais globalinės imperinės politikos tyruose. Lietuvos politinėje filosofijoje plėtojamas analitinis imperiologinis diskursas atveria platesnį refleksyvios išvalgos ir politinio-valstybinio išsirinkimo horizontą.

Šiai prieštarinčiai besivystančiai ir dinamiškai realybei savotiškai ir originaliai atliepia nemažiau kontraversiškai vertinama besibaigiančio XX a. ir prasidėjusio XXI a. sandūroje pasirodžiusi italų politinio filosofo Antonio Negri ir amerikiečių literatūrologo Michaelio Hardto solidžios apimties knyga *Empire*⁷. Nors jos pirmas leidimas beveik sutapo su ženkliniu XXI amžiui rusėjo 11-osios įvykiais bei Irako–JAV karu, tad laikytina savotiška jų konceptualizacija, prestižiniuose akademinuose ir intelektualiniuose ratuose šis kūrinys įvardinamas kaip XXI amžiaus *Kapitalas*, alterglobalistinė Biblija, naujas *Komunistų partijos manifestas* ir pan., išpūdinga vertinimų vaivorykštė iš tiesų atspindi realias šios studijos ypatybes.

Vertinant apibendrintai, autoriai atstovauja marksizmo (arba tiksliau, neomarksizmo) tradicijai ir deklaruoja svarbiausią *šiuolaikybės* permąstymą remdamiesi principinėmis politinio kairiojo diskurso kategorijomis. Tačiau, jei aukščiau minėtos apokaliptinė Huntingtono ir futuristinė Fukuyamos vizijos nesunkiai išvedamos iš fundamentinių konservatizmo ir liberalizmo aksiomų, tai Negri–Hardto marksizmo pagrindų bei klasikinių postulatų interpretavimas sąlygojamas iš esmės, viena vertus, globalizacijos kontekstu, o kita vertus – pabrėžtina pasitelkiamų filosofinių ir socialinių idėjų politizacija. Patys autoriai grindžia tokią būtinybę totaliai ontologiniu savo tyrimo objekto pobūdžiu. Tuo pačiu jų kuriama politinė-filosofinė konstrukcija priskirtina realistinei

⁶ Beresnevičius G. *Imperijos darymas. Lietuviškos ideologijos metmenys*, Vilnius, 2003; Lopata R., Statkus N. „Imperijos, pasaulinė tvarka ir mažosios valstybės“, *Lietuvos metinė strateginė apžvalga 2005.*; Norkus Z., „Apie antrąjį Kijevą, kurios taip ir nebuvo: LDK lyginamosios istorinės imperijų sociologijos ir tarptautinių santykių teorijos retrospektyvoje“, *Politologija*, 2007, nr. 3; Rowell S. C. *Iš viduramžių ūko kylanti Lietuva*. Vilnius, 2001; Vitkus G. *Diplomatinė aporija. Tarptautinė Lietuvos ir Rusijos santykių normalizacijos perspektyva*, Vilnius, 2006, 3 sk.

⁷ Negri A., Hardt M. *Empire*, Cambridge, Harvard University Press, 2000.

tarptautinio-politinio diskurso pakraipai tiek metodologinio abstrahavimo, tiek daromų empirinių apibendrinimų atžvilgiu.

Šiame kontekste plėtojamo tyrimo analitinės atspirties taškas – Negri-Hardto *Empire* išsirinktas būtent dėl jo originalaus, netradicinio-revizionistinio požiūrio į imperinį konceptą apskritai. Kita vertus, vertingu analizės objektu *Empire* yra ir todėl, kad jos autoriai konstruktyviai permąsto ir derina klasikinius filosofinius ir sociologinius vaizdinius su radikaliais pomoderno politinės filosofijos autoritetų intelektualiniais proveržiais ir išvalgomis.

Straipsnyje pateikiamo tyrimo objektu yra modernių globalinių-lokalinių civilizacinių ir politinių darinių ir jų gimdomų artefaktų, vaizdinių ir nuostatų nušvietimas bei analizė, siekiant racionalaus ir pamatuoto ontologinių gimstančių nūdien naujosios pasaulinės tvarkos pagrindų supratimo. Šiame straipsnyje sprendžiami trys svarbiausi uždaviniai:

- pristatomos pagrindinės Negri ir Hardto kūrinio idėjos, jų analitinės ir metodologinės priegios bei konstruojamos globalinės paradigmos bruožai;
- vertinamas šių autorių metodologinių išvalgų validumas Europos civilizacinės-integracinės plėtros perspektyvų ir jos ypatybių požiūriu;
- dinaminio globalinio imperinio vaizdinio kontekste apibūdinamos Lietuvos istorinio-politinio ir modernaus civilizacinio vystymosi dilemos.

1. Imperinis globalizacijos modelis

Tradiciniai socialiniai-politiniai diskursai nūdien vis menčiau pajėgia aprėpti ir išreikšti globalinę realybę, t. y. ontologinių įvykių pagreitis ir intensyvumas aplenkia ne tik konceptualizacijos, bet ir naratyvizacijos potencijas. Todėl šia kryptimi daromos pastangos dažniausiai nuslysta į konstruktyvistiskai menkai pagrįstą konotatyvią metaforizaciją (pvz., pastarieji Alvino Tofflerio darbai⁸) arba redukuojasi į įprastus giminingų disciplinų specialistams pasaulinės-istorinės raidos modelius (pvz., istorinė-sociologinė „Pasaulinės sistemos“ teorija, universalios istorijos („Big History“) koncepcijos, pasaulinės neovestfališkos sistemos restauravimo projektai ir t. t.). Todėl čia vartojamų terminų ir sąvokų ribos išplečiamos, bet prasminiai krūviai lieka, siekiant užtikrinti jau išvirtinusių politinės minties tradicijoje teorijų ir konceptų tęstinumą.

Kitokiu metodologiniu požiūriu remiasi „Imperijos“ autoriai. Orientuodamiesi į dominuojantį filosofinį-politologinį diskursą jie siekia suderinti daugumos modernių politinės minties trajektorijų spektrą ir sintezuoti fragmentiškas kairiosios pakraipos klasikų ir modernių teoretikų išvalgas, išryškinant ir akcentuojant vienijančius atsiradusių prasminių skirčių pradus.

Reikšminga, kad šiame kelyje Negri ir Hardtas neapsiriboja klasikinių

⁸ Toffler A., *Powershift: Knowledge, Wealth and Violence at the Edge of the 21st Century*, Bentam Books, 1991.

Marxo, Lenino, Trockio ir jų sekėjų sukurtais vaizdiniais, konceptais ir sąvokomis, bet apmąsto ir reinterpretuoja kairiojo pomoderno adeptų – Foucault, Deleuze ir Guattari bei pokolonializmo teoretikų idėjas ir novacijas tiek politinės filosofijos, tiek bendrosios politinės teorijos, tarptautinės politinės ekonomijos, informacinės visuomenės konceptualius apibendrinimus. Susiklosčiusios suvereniteto, imperializmo, globalumo bei lokalumo, kapitalizmo, tinklinės valdžios, biopolitikos, socialinių masių (angl. *multitude* – aibių, daugumų) sampratos prisipildo racionalių ir euristinių konstruojamam globaliniam imperiniam kontekstui turiniu.

„Mūsų pradinė hipotezė, teigiama įvade, – yra ta, kad suverenitetas įgauna naują formą, sukurtą daugelio nacionalinių ir *viršnacionalinių* organų, jungiamų vieninga valdymo logika. Ši nauja globalinio suvereniteto forma ir yra tai, ką mes vadiname Imperija“⁹.

Tokia pirmoji bazinė „Imperijos“ idėja. Antroji, anot Negri, yra ta, kad tokia imperinė teisėtvara ne vien apibūdina formaliąją aukščiausios globalinės valdžios esmę, bet kartu ryškina ir naujasias pasipriešinimo jėgas tiek tarp gamybos, tiek ir kovoje tarp klasių¹⁰.

Čia implicitiškai numanoma nuoroda į Kembridžo „sąvokų istorijos“ mokyklos Naujuosius laikus traktavusios kaip etatistinės ir respublikinės tendencijų varžybas, neva užsibaigusias kompromisu modernioje liberaliosios demokratijos valstybėje. Kritikuodami šią *modernybės* kilmės interpretaciją, marksistiškai galvojančios prancūzų postruktūralistai vadovavosi Foucaulto išplėtotą naujųjų laikų valdžios pobūdžio ir jos evoliucijos versija. Pagal pastarąją, naujųjų laikų Europoje susiformavusi politinė ir juridinė epistema įtakojo pirminę reprezentatyvios teisinės valstybės transformaciją į disciplinarinę valdžią ir pagaliau jos kulminaciją makropolitikoje – biovaldžią.

Individualistinis ir vartotojiškas valstybės požiūris į visuomeninių santykių tęstinumą atveria neribotas valdžios išsismelkimo į visas gamybinio, socialinio, kultūrinio ir kt. visuomenės gyvenimo sritis, jų politizavimo galimybes. Tokiu būdu, anot Foucaulto, užtikrinama ne tik visų – tiek socialinio, tiek biologinio gyvenimo pusių kontrolė, bet ir užbaigiamas žmogaus susvetimėjimo sau pačiam procesas. Taip gimsta pomodernistų konceptualizuotas „globalinis klajoklis“ – *nomadas*, funkcionuojantis tik struktūrinių ir tinklinių valdymo ir skirstymo sistemų erdvėse, t. y. globalioje rinkoje.

Globalios rinkos egzistavimas – akivaizdus faktas, kaip ir tai, kad jos raiškos turi ne spontanišką, epizodinį, o permanentinį ir organizuotą pobūdį. Jei ekonominio vystymosi sferose formuojasi jos anarchiškos, nereguliuojamos sklaidos išpūdis, tai politiniu atžvilgiu globalinė rinka kristalizuojasi aplink savotišką suvereniteto kontūrą, apėriantį pagrindines jo dimensijas. Tai apima teisėtą disponavimą kariniais resursais, įskaitant branduolinį ginklą; finansų-kredito politikos funkcionavimą, paremtą universaliais ir kol kas viešpataujančia pasaulyje valiuta; informacinės ir kultūrinės sferos užvaldymą,

⁹ Negri A., Hardt M., *Empire*, Cambridge: Harvard University Press, 2000, p. XI–XII.

¹⁰ Negri A. „Наступает ли кончина национального государства?“, www.anarch.ru, 2007-08-12.

sąlygojamą universaliu ir unifikuotu kultūriniu modeliu, o perspektyvoje ir bendra kalba. „Ši konstrukcija, – teigia Negri, – *viršnacionali*, pasaulinė, totali. Mes pavadiname ją Imperija“¹¹.

Svarbu, kad ši, vėlyvojo modernio valdymo forma kokybiškai skiriasi nuo tradicinio imperializmo. Pastarasis išreiškė naujųjų laikų politiškai ir teritoriškai suverenaus darinio – nacionalinės valstybės plėtrą už savo etninių-nacionalinių ribų, atveriančią pasaulinės kolonijinės ekspansijos perspektyvą. Tačiau pomoderno (arba vėlyvosios *modernybės*) epochoje imperializmo jau nėra pirmiausia dėl nacionalinio suvereniteto nuopolio. Kaip pagrindinės suvereniteto prerogatyvos gynyboje, politikoje ir kultūroje, taip ir istorinio imperializmo artefaktai nūdien išilieja į globalinio imperinio valdymo struktūras. Vėlgi – būdingas istoriniam imperializmui civilizacinių ir hierarchinių rangų tarp įvairių pasaulio regionų akcentavimas praranda savo prasmę visuotinėje Imperijos tvarkoje.

Todėl neva vienodai beprasmiška tapatinti pastarąją su šiuolaikiniu JAV imperializmu arba priešpriešinti Imperijai nacionalinės valstybės vertybes: *viršnacionalinio* valdymo struktūrą sudaro visų šalių ir kontinentų elitai ir atstovai, vienodai priklausantys nuo daugianacionalinio valdymo raidos ir plėtros. Būtent čia slypi *biopolitinė* imperinės valdžios kokybė: jos efektyvumas, lankstumas ir išsiskverbimas į visas materialinio, intelektualinio, emocinio ir kt. gyvenimo sritis tiek tarp valdytojų elito, tiek tarp tarptautinių emigrantų ir pabėgėlių nepaliaujamai formuoja biopolę tvarką, kadangi ir pats sociumo atsikūrimas ir vystymasis tapo biopolitinės gamybos padarinys.

Tačiau nacijos-valstybės disciplinarinės valdžios modelis negalėtų užtikrinti tokios visuomenės ir valdžios valdymo kokybės, t. y. nuolatinio stabilaus konsensuso. Tuo tarpu būdingas imperinei valdžiai „tinklinis“ totalumas, siekiantis visapusiškos visuomenės gyvenimo, veiklos ir saviraiškos kontrolės, užtikrina pastarąją globalinės aprėpties matricoje.

Tokiu būdu duota globalinė Imperijos realybė – tiesioginis istorinės internacionalizacijos dialektinio vystymosi rezultatas. Nacionalinių valstybių ekspansija į pasaulinę išorę panaikino ir vienos, ir kitos autonomiškumą, išryškino jų transcendentinės (savi)apibrėžties reliatyvumą. Internacionalizacija pagimdė interiorizaciją, t. y. nutrynė išorės ir vidaus riboženklis, lokalių saviidentifikacijos prasmines gaires ir pan.

Analogiškai Wallersteinui, atradusiam „pasaulinės sistemos“ pagrindą XV – XVI a. transformacijose, Negri ir Hardtas sieja *modernybės* pradžią su Europos Renesanso periodu (1200–1600 m.). Būtent šiuo laikotarpiu radikaliai pakito miestų kaip visuomeninio ir kultūrinio gyvenimo centrų vaidmuo, politinis ir ekonominis jų statusas, (autonomija, komunos, respublikinė santvarka ir kt.) bei formavosi naujas, ypatingas savęs ir pasaulio suvokimo ir aiškinimo būdas, t. y. pasaulietinis mentalitetas. Renesansinė Reformacija iššaukė reakcinę kontreformaciją, kurios sąlygota permanentinė krizė Europoje užsibaigė valstybės, kaip naujo transcendentinio autoriteto ir visuomenės socialinio saugumo garanto iškilimu.

¹¹ *Ten pat.*

Toks, anot Negri ir Hardto, yra antrasis *šiuolaikybės* bruožas, įtvirtinęs permanentinės vidinės europinių nacijų sklaidos konfliktinį pobūdį, kuris nuosekliai „pertekėjo“ į išorę – Amerikos užkariavimą, pasaulinę kolonijinę ekspansiją ir t. t. Savitiksliai tapęs konfliktinis plėtros į išorę modelis įgavo pirmosios globalinės ideologijos – europocentrizmo formą.

Išryškėjusi *šiuolaikybės* visuomeninio vystymosi ypatybė – vidinės ir išorinės politikų sutaptis, erdvinė ekspansija, siekiant neutralizuoti naujosios, sekuliarizuotos transcendencijos raiškų dvilypumą, virsta globala imperine santvara, tuo pat metu išsaugančia principinius modernaus Leviatano bruožus, universalizuojant juos kaip užvaldomos pasaulinės erdvės struktūrinių, organizacinių, technologinių-informacinių ir kt. dimensijų vakarietiško įtvarkymo ir kontrolės būdus.

Bet jau nuo šių procesų pradžios imperialistiniai eurocentriniai siekiai spręsti ekonomines augančio kapitalizmo problemas lygiagrečiai formavo daugiau ar mažiau prieštaraujančią jiems europinės savimonės struktūrą. Tautinis identitetas, grindžiamas „mes – jie“ *prieštova*, išikūnijo, viena vertus, civilizacine „Vakarų – Rytų“ nederme ir, kita vertus – etninių ir nacionalinių-teritorinių skirčių pačioje Europoje absoliutizavimu.

2. Spinoza versus marksistinis hegelizmas

Konstruodamas savo konceptualinę schemą Negri remiasi Althusserio ir Deleuze išplėtotą „spinozistinio renesanso“ idėja. Jei tradicinė marksizmo ištakų interpretacija paprastai siejama su Hegelio dialektiniu dualizmu, Marxo ekstrapoliuotu į gamybinių santykių ir gamybos jėgų prieštaringa sąveiką, turinčia neva objektyvų ir todėl potencialiai transcendentinį pobūdį, tai po-truktūralistų akcentas Spinozos idėjai apie Dievą kaip imanentinę priežastį eliminuoja visas spekuliacijas apie dialektinį šios prieštaros mediatorių, iškeldamas gyvą ir subjektyvų (tad ir savivertį) darbo kaip *savikuros* procesualumą. Imanentiškumas šiuo atveju reiškiasi kaip *skirtybių* (singuliarių jėgų – Deleuze) pilnavertės saviraiškos be jokių dialektinių tarpininkų įvairovė, kūrybiškai ir produktyviai transformuojanti priežastis ir afektus, nesuvedamus į užbaigtus ir todėl nepilnaverčius poreikius, tikslų ir priemonių priešstovas ir t. t.¹²

Gilindamas substancinės būties, mąstymo ir veiklos prigimties, suponuojančios jų ontologinių raiškų galimybę, heterogeniją ir laisvumą (neribotumą), sampratą, Negri akcentuoja Spinozos filosofinės metodologijos pranašumą virš Hegelio dialektinių prieštarų sąlygotą būties ir mąstymo dualumą ir spekuliatyviai postuluojamą jų tapatumą. Kadangi substancija ir jos modusai reiškiasi tiesiogiai, t. y. be tarpininkų ir dialektinės įveikos (negacijos), jie egzistuoja kaip neapibrėžti (nesaisstomi dialektinių perėjimų) būviai. Todėl atsirandantys

¹² Делез Ж., *Критика философии Канта: учение о способностях. Бергсонизм. Спиноза.*, Москва, 2000, с. 192–195.

potencialių įtampų (neapibrėžtos, begalinės *tisos*) lauke reiškiniai nesąlygojami kokia nors išorine priežastimi, o išikūnija ir funkcionuoja kaip laisvos tikrovės erdvę formuojančios jėgos, sutinkamai su savo vidine esme, t. y. imanentiškai. Atitinkamai bandyti apibrėžti jų egzistavimo bei raiškos periodus ir priklausomybę nuo išorinių veiksnių, – reiškia painioti jau praeitų ontologinių būvių stadijas ir statiškai, užbaigti suprantamą laiko vektorių *šiuolaikybe*.

Šiuo, spinozistinės ontologijos pagrindu, teigia rusų filosofas Aleksejus Penzinas, Negri išskiria Naujųjų laikų ontogenetines epochas. Imanentinis Renesanso revoliucijos planas, išlaisvinęs singularines autonominės visuomenės jėgas, užsibaigė apšvietos „termidoru“ ir sekuliaraus „transcendentinio aparato“ atsiradimu, o jos skatino prigimtinės teisės ir suvereniteto koncepcijų išvirtinimą politinėje valstybių praktikoje. Tuo pačiu dispersinė socialinė masė (angl. *multitude*) buvo performuota į savo esme transcendentalias (nors jau ne teologines, kaip yra šv. Augustino „Dievo mieste“) „liaudies“, „nacijos“ konstrukcijas¹³.

Būtent šiuo atžvilgiu dabartinė situacija, anot „Imperijos“ autorių, iš esmės skiriasi nuo Foucault ir Deleuze aprašyto modernybės vaizdinio: biopolitika ir „kontrolės visuomenė“ globalinėje imperinėje struktūroje tampa jos totalumo afirmacija. Ne tik valdžios ir jos realizavimo mechanizmas, bet ir visuomenės gyvenimo organizavimas ir funkcionavimas virsta jos ontologine charakteristika. Nacionalinis suverenitetas transformuojasi į globalinį suverenitetą, kurio sudėtiniais funkciniais segmentais reiškiasi valstybės-regionai (nūdien – JAV), didžiųjų valstybių blokai, regioninės valstybių organizacijos ir transnacionalinės korporacijos, o taip pat tarptautinės nevyriausybinės ir humanitarinės institucijos bei struktūros.

Struktūrinių naujosios imperinės pasaulinės tvarkos raiškų kompleksiskumas lemia ir tai, kad: 1) priešingai tradicinėms imperijoms, suvereninės galios nelokaluotos viename metropoliniame centre, bet įgyja policentrinį ir poliarchinį pobūdį; 2) globalinis suverenitetas ne tik diskretinis, bet ir virtualus, t. y. realius pokyčius ir rezultatus inicijuojantys impulsai ir stimulai neturi vienareikšmiško apibūdinimo ir identifikavimo; 3) skirtingai nuo nacionalinio ir tradicinio-imperinio suverenumo, lokalizuotose apibrėžtose teritorijose, globalinis imperinis suverenitetas potencialiai beribis, nes šalia tradicinių turi išskirtinai modernią – virtualumo dimensiją¹⁴.

¹³ Пензин А., „Революционное чудовище“: понятие множества в философии А. Негри“, *Синий диван*, 2005, № 5, с. 44–47.

¹⁴ Negri A., Hardt M., *Empire*, Cambridge: Harvard University Press, 2000, p. 353–369.

3. Imperiumo genėzė

Politinėje ontologinėje retrospektyvoje imperinės *modernybės* tapšmas regimas kaip imanentinių ir transcendentinių istorijos viseto modų bifurkacinis vystymasis, iš kurio atsiranda globalinė valdžia. Tiek taikant jai daugumos tyrinėtojų vartojamą „globalizacijos“ terminą, tiek Negri ir Hardto *Imperijos*, kaip Spinozos *potentia* – sugebėjimo kurti iš nieko visa besireiškiančios valdžios sampratą, būtina matyti šio naujos istorinės kokybės darinio – globalinės politikos, ekonomikos ir kultūros formuotojo bruožus.

Pirmiausia tokiu įvardintinas teritorinis reliatyvizmas, išreiškiantis latentiška beribių plėtos potencialą ir jo įkūnijimą atitinkamo (geo)politinio pasaulėvaizdžio dinamikoje. Kitu reikšminiu bruožu laikytinas formuojamos imperinės erdvės heterogeniškumas, kurio lygis sąlygojamas:

- sisteminio stabilumo palaikymo būtinumu;
- imperinių subjektų (vietinių elitų) lojalumu;
- vietos kultūrinio-civilizacinio vystymosi ypatybėmis;
- vietų politinės ir nacionalinės-kultūrinės savivaldos tradicijomis.

Efektyvi konsolidacinė imperijos politika numano netradicinį sugebėjimą derinti unifikacinius imperatyvus su vietine jų suvokimo ir įsisavinimo specifika. Tokio pobūdžio problemų sprendimas suponuoja dar vieną svarbų bruožą – imperinės ideologijos, grindžiamos universalistinėmis vertybėmis, diegimą ir propagandą. Tačiau aktualiu, politišku ir konceptualiū lieka klausimas dėl *Imperijos* idėjos, sampratos ir turinio euristiškumo.

Atsispiriant nuo *modernybei* būdingų visuomenės politinės organizacijos formų pirmiausia būtina išryškinti imperijos ir nacijos sampratų skirtis. Pažymėtina, teigia prancūzų geopolitikas Allenas de Benoistas, kad imperija pirmiausia yra ne teritorija, bet idėja ar principas. Jos kuriama politinė tvarka sąlygojama ne materialiais veiksniais ar geografinių sričių valdymu, o teisine ar dvasine idėja. Todėl imperija – ne tiesiog „didesnė nacija“, o valdymo būdas, viršijantis nacionalinio suverenumo galias¹⁵. Nuo senovės Romos iki Viduramžių pabaigos supranacionalinė moralinė-dvasinė *auctoritas* dominija viešosios įstatyminės valdžios – *potestas* – atžvilgiu turėjo aiškia įteisintą takoskyrą.

Kitu reikšminiu bruožu laikytina politinės vienybės samprata. Imperijai kaip idėjai artimas organiškumo požiūris priešingai valstybei būdingam mechaninio agregato – „mašinos“ vaizdiniui. Atskirybių ir bendrybių vienovės siekis, autonominių dalių proporcinis tarpusavio atitikimas užtikrina jų organišką sąveiką imperinės organizacijos struktūroje. Šią dinamišką priešybių vienybę – *universitas* – radikalojo konservatizmo ideologas Evola apibūdino kaip supranacionalinę organizaciją, t. y. kaip tokį vienijimo būdą, kuriuo nesiekama nei eliminuoti, nei unifikuoti pavaldžios etninės ir kultūrinės įvairovės. Tokiu būdu imperinis principas atveria galimybę pereiti nuo aibės skirtingų,

¹⁵ Benoist A. de., „The Idea of empire“, *Telos*, Winter 93/Spring94, vol. 98–99, p. 83.

diferencijuotų elementų prie ankstesnio ir produktyvesnio jų diferencijavimo lygio, imanentinio jiems egzistavimo bei raiškos pagrindu. Paskirų elementų samplaika tampa integruota diferenciacija¹⁶.

Tokiu būdu imperijos konceptas, kaip alternatyva šiuolaikinių nacijų ir jų politinių-organizacinių formų „agresyvaus bejėgiškumo“ progresijai, išskyla kaip aktuali prolongacinė perspektyva, tuo pat metu pasižyminti turtinga retrospektyvine istorine tradicija. Analizuodamas imperijos, kaip vienos iš reikšminių šiuolaikybės politinių formų aktualizaciją, rusų politologas Artemijus Magunas išskiria tokias priežastis:

- augančio politinio-ekonominio universalizmo sankaba su klausimu apie atsiveriančios pasaulinės erdvės valdžios subjektą. Gilėjant pasitikėjimo tradicinėmis politinėmis, religinėmis ir kt. sistemomis krizei, valdžios klausimas ima dominuoti. Šiame kontekste, pabrėžia autorius, Spinozos *potentia* kaip galėjimas kurti „iš nieko“ (naujos erdvės formavimas ir valdymas) išskyla kaip *imperiumo* (valdžios-prievartos) *prieštova*;
- imperijos, kaip *svetimų* politinio, teritorinio ir t. t. sambūvio reguliavimo ir valdymo būdas, išskyla augant susvetimėjimui moderniose visuomenėse;
- reikšminiu imperijos kaip valdžios bruožu laikytina erdvės kontrolė. Skirtingai nuo valstybės, kuri pasižymi uždarumu ir teritoriniu baigtinumu, imperija neturi apibrėžtų ribų ir baigtinių orientyrų. Realus erdvės užkariavimas („tautų kraustymasis“, kolonizacija) ir virtualus naujųjų erdvių įsisavinimas (kosmosas) ne tik išreiškia žmonijos *savižynos* siekį, bet ir atspindi augančio nūdienos pasaulyje mobilumo, apibūdinamo pomodernistinėmis „transgresyvumu“, „nomadizacijos“, „naujųjų barbarų“ sampratomis refleksiją;
- imanentinė imperijos savybė, jos *sine qua non* – nuolatinis veikimas, judėjimas, mobilumas, būdingas tiek senovės graikų imperializmui (Tukididas), tiek naujųjų laikų „Leviatanams“. Nepaliaujama veikla kaip produktyvi ekspansija, gretinanti individo savirealizacijos intenciją su imperiniu politinių struktūrų atraktyvumu, tuo pačiu tarsi „įveikia“ tradicinės valdžios transcendentalumą ir įteisina imperijos imanentiškumą¹⁷.

Negri ir Hardto požiūriu, nacionalinis identitetas atsiranda kaip Europos kapitalizmo ir absoliutistinės valdymo formos tarpusavio struktūravimo išdava, integruojanti etninius, erdvinius-teritorinius ir kalbinius bendrumo aspektus. Kaip aktyvi visuomeninių ir politinių santykių „įrėminimo“ ir ideologinė suvereniteto ir modernumo apologetė, nacija apriboja ir supaprastina visuomenės politinių interesų raiškos būdų ir formų įvairovę. Nacijos vaidmuo dvilypis – viena vertus, tai visuomenės kontrolės ir diktato būdas ir kompleksi-

¹⁶ Evola J. *Essais Politique*, Paris: Puisseaux, 1988, p. 83.

¹⁷ Магун А., „Остраненное пространство. Империя как одна из политических форм современности. Negri, Хардт и другие“, *Неприкосновенный запас*, 2006, № 1(45), с. 148–152.

nė unifikacijos priemonė; antra vertus, tai ir naujos, platesnės ir universalesnės komunikacijos galimybių atvėrimas. Nacionalinio (plačiau – Europos) identiteto konstravimas, besiremiantis „mes – jie“ skirtimis taip pat yra tikrovės suprastinimas, visapusiškai konceptualizuotas Europos centro schemose. Tačiau būtent čia, šios ideologemos ypatybėse, mūsų nuomone, tikslinga ieškoti imperinio prado kaip skirtingų ekonominio, politinio, kultūrinio struktūravimo lygių derinimo principo užuomazgų.

Lygindami, klasifikuodami ir apibendrinami istorinių imperinių darinių specifiką ir bendrybes, tyrinėtojai (pvz., Brzezinski, Eisenstadt, Feoktistovas¹⁸ ir kt.) sukūrė įvairiais kriterijais paremtų tipologijų, tarp kurių skirtinas reikšmingas Europos imperinei evoliucijai nagrinėti struktūrinės dinamikos aspektas.

Šiuo pagrindu skiriami imperijos-konglomerato ir imperijos-hierarchijos tipai, pirmasis apibūdinamas išoriniais jėgos saitais be žymesnių struktūrinių atitikimų tarp dalių. Antrasis numano tautų skirtingo lygio jungtis ir įtraukimo į bendrą ekonominę, kultūrinę ir politinę erdvę laipsnį, todėl šiuo atveju gauname sąveikaujančių dalių sistemą. Traukos centru reiškiasi metropolija, kurios įtaka gali išlikti ir po to, kai periferijos išsivaduoja iš kolonijinės priklausomybės ir tampa savarankiškomis valstybėmis. Imperijos-hierarchijos, pažymi Feoktistovas, būtent dėka plataus savirealizacijos spektro (nuo kolonijinių sistemų iki įtakos sferų ir tarpusavio priklausomybės struktūrų) tapo pavyzdžiu kaip formuoti naujausio tipo imperinius junginius¹⁹.

Gausiausią istoriškai realizuotų imperinių variacijų panoramą teikia Europos istorija – nuo mišraus tipo Romos imperijos (imperinė respublika), Karolio Didžiojo konglomerato, simbolinės Šventosios Romos imperijos ir baigiant kolonijinėmis nacionalinėmis imperijomis. Šiuo atžvilgiu svarbiausiu ir specifiniu Europos imperinio – civilizacinio vystymosi bruožu laikytinas prancūzų istoriko Pierre Chaunu siūlomas „klajojančių centrų“ konceptas²⁰. Pagrindine naujųjų laikų Europos charakteristika autorius laiko vieningos civilizacinės erdvės su kintančia centrų lokalizacija atsiradimą. Iš Viduramžių paveldėta konfesijų, institucijų ir kultūrinių igūdžių chaotiška įvairovė vis labiau atsveriamą privačia nuosavybe paremtas ekonominis vystymasis ir gamybinių pajėgumų integravimas į manufaktūrų lygį. Tuo pat metu vietinių kultūrų, elgsenų, komunikavimo ir kt. sanklodų tradicinės skirtys suartėja per gilėjančią dialoginių sąveikų plėtrą. Šią dinamišką Europos sociumų kontinuumą Chaunu apibūdina kaip europietišumą – Europos savipratos, veiklos, mąstymo stilių, t. y. Europos mentalitetą, kuris lėtai persmelkė visas viešojo, politinio, dvasinio gyvenimo ir saviraiškos sritis. Akcentuodamas Europos

¹⁸ Brzezinski Z. *The Choice: Global Domination or Global Leadership*, Basic Books, 2004; Eisenstadt S. N., *Fundamentalism, Sectarianism, and Revolution: The Jacobin Dimension of Modernity*, Cambridge, Cambridge University Press, 2004; Феоктистов Г. Г., „Империя как тип структурного деления мира“, *Общественные науки и современность*, 2000, № 2, с. 105.

¹⁹ Феоктистов Г. Г., „Империя как тип структурного деления мира“, *Общественные науки и современность*, 2000, № 2, с. 105.

²⁰ Шоню П., *Цивилизации классической Европы*, Екатеринбург, 2005, с. 23.

mentalinių formų tariamą universalizmą, prancūzų istorikas vertina šį laikotarpį kaip globalinio poveržio prologą: „Klasikinė Europa – tai būsimos planetinės civilizacijos mentalinių struktūrų atsiradimas ekonomikoje, politikoje ir sociume, kurie vis dar persmelkti daugiaamžė tradicija“²¹. Kultūrų dialogas ryškėja pirmiausia elito *kosmopolitizme* (pvz., įvairiausiuose Europos vienijimo projektuose kaip valdytojų savanoriško sutarimo siekiuose), per tam tikrą laiką perauga į konsoliduotos europinių tautų bendruomenės, besiformuojančios atvirų demokratinių visuomenių pagrindu realybę.

Šiuo pagrindu Chaunu formuluoja imanentinę Europos vystymosi nuostatą – „periferiškumas – niekur, centras – visur“, atspindinčią potencialų visų Europos sistemos dalių lygiavertiškumą, stabilizuojant jos konsolidacinius struktūrinius poslinkius, sąlygojamus socialinių, kultūrinių, politinių permainų. Dinamiškas požiūris į tradiciją, akcentuojant ne perimamumo, o patyrimo refleksijos, apibendrinimo ir veiksmingumo konkrečiose aplinkybėse aspektus lėmė Europos proveržį į globalinę lyderystę jau XVII amžiuje bei tolesnį pasaulinės erdvės užvaldymą.

Tokie Europoje užgimę fenomenai kaip krikščionybė, imperijos ir nacionalinės valstybės modeliai, kolonializmas, demokratizacija, žmogaus teisės ir kt. tapo visuotinėmis gairėmis ir matricomis kompleksinėje globalizacijos raidoje. Todėl vertinant projektyvų Negri ir Hardto globalinės imperijos vaizdinį, jo euristinį potencialą, tikslinga pasiremti lyginamuosiuose istorijos tyrimuose taikoma morfologine prieiga ir jos kontekste nagrinėjamu istorijos *sterezės* fenomenu.

4. Ontologinė Europos sterezė

Bendrojoje morfologijos teorijoje sterezė – tai situacija, kai sąryšingų, nuoseklių įvykių, procesų, reiškinių sekoje fiksuojamas kurios nors grandies nebuvimas/trūkumas. Tai taip pat gali būti ne visas būdingų požymių rinkinys ir jų raiška atskiruose, tipui priskiriamuose reiškiniuose.

Šią bendriausią sterezės charakteristiką tikslinga pasitelkti kaip metodologinės išvalgos priemonę vertinant nacijos-valstybės, imperijos ir Europos efektyvios politinės formos sampratų euristiką. Orientuojantis į „Tėvynių Europos“ modelį pirmiausia susiduriame su jau minėta dvilype nacijos prigimtimi, raiškiai analizuojamą Negri ir Hardto „Imperijoje“. Šalia nacionalinio suvereniteto *absoliutybės*, išeliminavusios alternatyvius socialinio-politinio vystymosi variantus, nacijos tapsmas tiesiogiai numano totalinę valstybės kontrolę: visuomenės ir ją sudarančių etninių grupių transformaciją į „titulinę naciją“ ir kitus; valstybinės ideologijos, kaip socializacinės vertybės pagrindo diegimą visoje socialinėje sistemoje bei pilietinio aktyvumo „kanalizavimą“ naudingą valdžiai linkme. Tuo pačiu nacijos atsiradimas ir plėtra apibrėžtai skatino totalitarizmo tendencijas, įsikūnijusias XX a. istorijoje.

²¹ *Ten pat*, c. 8.

Antra vertus, nacijos formavimasis reiškė tradicinio uždarumo, lokalinių bendruomenių separatizmo pabaigą ir plačios universalistinės komunikacijų erdvės atsiradimą, savo ruožtu skatinantį socialinių masių ir pilietinės visuomenės konsolidavimą. Atitinkamai nacijos sterezė (nepilnumas, neatitikimas savo baigtiniams tikslams), sąlygota jos transcendentiniu pobūdžiu, igauna valstybinio nacionalizmo formą, kuri išorinėje politikoje reiškiasi būdingais derivatais – šovinizmu, imperializmu ir pan. Nacijai plečiantis (pvz., Napoleono imperija, Europos kolonijinės imperijos ir kt.) tokia intencija anksčiau ar vėliau įgyja *implozinį* pobūdį (t. y. vystosi į vidų, o ne į išorę, tarsi susirutulioja), virsdama savotiška „juodąja skylė“. Išdavoje nacionalinės valstybės politikoje stiprėja unifikacinės tendencijos, oficialių vertybių rigidiškumas, centro spaudimas periferijoms ir kaip atsakas – separatizmo, lokalizmo, namudinio primordializmo reakcijos.

Europos imperinių politinių formų istorinė patirtis liudija apie lemtingą Europos centro ideologijos sureikšminimą. Demokratijos, deklaruojamos Europoje jau nuo apšvietos laikų, lokalizacija jos pačios ribose sąlygojo egzistuojančių imperinėse struktūrose skirčių neįtraukimą ir išlyginimą, bet tik pripažinimą ir konservaciją. Todėl čia tiek imperinio identiteto, tiek universalistinių idėjų ir vertybių difuzija į socialinių sluoksnių, stratų ir luomų sąmonę galėjo reikštis tik paviršniais (reprezentaciniais) ir fragmentiškais potyriais.

Būtent čia regime klasikinį sterezės atvejį: tapsmas pirmiausia suponuojamas revoliuciniu imploziniu sprogimu, turinčiu išgriauti, panaikinti, eliminuoti visus vidinius barjerus, skirtis ir inertiškumą. Totalinė negacija – tik pradinis etapas – erdvės begalinei plėtrai išlaisvinimas (pagal Negri ir Hardtą – visuotinis imanentiškumo aktualizavimas). Tradicinių gairių, ribų, trikdžių, t. y. sakralinių-archetipinių pirminio ontologinio saugumo garantijų praradimas formuoja vakuumo (tuščios erdvės) jauseną, tad atsirandančios *Imperijos* erdvė užpildoma paprastai kokia nors mesianistine idėja. Tačiau demokratinis Europos socio sambūvis net implikatyviai nepalieka vietos nacionalinės idėjos transcendencijai būtent dėl *atviro* integracinės plėtros pobūdžio.

Tokiu būdu implozija kaip europiečių desperacijos prieš transcendentalią tikrovės destruktivumą pojūtis ir baimė, kad atsiradęs dėl šios vidinės griūties vakuumas bus pripildytas svetimu jų identiškumo savivokai turiniu, dėka grįžtamojo demokratijos imperatyvo poveikio išryškino naujo, *viršnacionalinio* vystymosi potencialas. Tuo pačiu imperinė tokios plėtros dimensija, praturtinta federalistinėmis implikacijomis, tampa pozityviu eurointegracijos stimulu.

5. Europos *frontiro* problema

Žinomas istorinių kultūrų tyrinėtojas Remi Braque, apibūdindamas europinio identiteto tapsmą skiria kelis imanentinius jo bruožus. Išskirtine Europos kultūros ypatybe jis laiko jos *antrinį* pobūdį, t. y. jos formavimąsi iš kitų, svetimų istorinių kultūrų. Tai, savo ruožtu, lemia kitą išskirtinį visoje pasaulinėje kultūroje bruožą – nuolatinį, nepaliaujamą domėjimąsi kitomis kultūromis, po kurio išoriniu smalsumu glūdi gilesnės savivokos poreikis ir pastovus autokritikos aktualizavimas. „Net jei „kitas“ yra konstruktas, jis išlieka kaip galimybė europinei sąmonei pažvelgti į save pačią per atstumą,... to pakanka, kad ratas, kurio centru būtų Europa, pavirstų elipse, išgabenantį ją iš jos pačios“²².

Ši ypatybė suponuoja trečią specifinį Europos istorinio-kultūrinio vystymosi bruožą – ekscentrizmą. Krikščioniškos Viduramžių Europos sakraliniu centru buvo laikoma Jeruzalė, o vėlesniais amžiais, anot Chaunu, susiklosto vieninga civilizacinė erdvė su „klajojančiais centrais“, t. y. situacija, kai „periferija – niekur, centras – visur“. Nūdienos vieningos Europos kontekste kokio nors geografinio, kultūrinio ar politinio centro apibrėžimas ar išskyrimas apskritai praranda prasmę (pvz., Europos kultūros sostinės tiesiog paskiriamos apibrėžtam laikotarpiui).

Specifinė, tarpinė modernios ES būseną, implikuojama, viena vertus, Romos ir Karolio Didžiojo imperijų provaizdžiais ir, kita vertus – Jungtinių Europos Valstijų ir Jeanno Moneto europinio federalizmo projektais, išryškina imperinių ir federacinių struktūrų skirtybės istorinį ir politinį-pragmatinį sąlygiškumą ir jų „modelinį“ tarpusavio papildomumą (pvz., stebimą JAV – federacinės valstybės globalinėje imperinėje politikoje, arba Rusijos federacijos – poimperinėse iliuzijose).

Pastebima, kad federacijų įsitvirtinimas arba inversija į imperines struktūras permanentiškai įtakojama ir sąlygojama daugybės faktorių – istorinių, politinių, ekonominių ir kt. Pokarinės Europos federalizacijos intencija, „išaldyta“ kontinento skilimo į antagonistines ideologines ir karines stovyklas, atgimė sulig Maastrichte deklaruotos Europos politinės sąjungos atsiradimu.

Šio reikšmingiausio naujausiajai Europos istorijai proceso paradoksas glūdi imperinio impulso, kurį sužadino aktualios atsivėrusios plėtros galimybės ir realizacija. Federacijos palaiko tautinį identiškumą ir autonomiją bei gina piliečių teises, tačiau plėtros atveju aktualizuojasi ir sutartinio bendravalstybinio intereso bei konstitucinio patriotizmo (Jürgen Habermas) prioritetai. Pastarieji apskritai yra reikšmingiausi nacionalinio ir regioninio „kito“ įkomponavimo ir subordinavimo bendruomeninio identiteto struktūroje veiksniai, t. y. „kito“ transformacijos į „savo-kito“ būvį faktoriai.

Tokiu būdu išsijungimas į eurointegracinę erdvę garantuoja transcendentalią ir pyktybinę atkuriamų nacionalinių suverenitetų raidos „sanaciją“,

²² Braque R. „Ar eurocentrizmas yra europietiškas?“, *Naujas Židinys – Aidai*, 2006, nr. 12, p. 521.

atskleidžia ne tik demokratinę imperinės plėtros intenciją, bet ir alternatyvią JAV imperinei ekspansijai plėtros strategiją – švelniosios galios (angl. *soft power*) dominiją.

ES plėtros strategijos specifika oponuoja ne tik JAV taikomiems tarptautinio saugumo ir savų nacionalinių interesų realizavimo užtikrinimo būdams, bet ir skatina bei gilina pasitikėjimo komponentą Europos politikoje apskritai, tuo pat metu atsižvelgiant į jos Rytų politikos koreliatus. Bendraeuropinio pasitikėjimo erdvės konstravimas šiuo atveju tampa europeizacijos kaip kontinento civilizacinės sąmonės ugdymo proceso sudėtine dalimi. Šiame kontekste Europos plėtros ir integracijos sklaidos dinamiškumą tikslinga aiškinti, įvedant bendrus poslinkius ir transformacijas išreiškiančią „frontiro“ sąvoką.

6. Europos *frontiro* euristika

Kai 1890 m. JAV antropologas Fredericas Turneris, sekdamas europinės geopolitikos (t. y. socialinės ir humanitarinės geografijos) įkūrėju Friedrichu Ratzeliu, aprašė Laukinių Vakarų įsisavinimo (vadinamo *frontier*) poveikį visuomenei, kultūrai ir nacionalinei psichologijai, „frontiro“ sąvoka imta plačiai naudoti aprašant istorinius ir aktualius tautų, civilizacijų, valstybių ir teritorijų santykius ir sąveikas, aprėpiamas „kontaktinės zonos“ semantika. Svarbu, kad Turneris manė, kad JAV imperiją (t. y. imperinę respubliką) yra šis pagrindas, kurios dalys (Šiaurė, Pietūs, Vakarai) yra savotiški nacionalinių vienetų analogai²³.

Modernus JAV istorikas Lloidas Thompsonas subendrina struktūrinius ir dinaminčius elementus kompleksiniame apibrėžime:

Frontiras – tai erdvė, kurioje vyksta visuomenių tarpusavio skverbimasis. Jis susideda iš trijų komponentų:

- teritorinis elementas – zona arba teritorija, skirtingai nuo formaliai aiškių ir apibrėžtų sienų;
- žmogiškasis elementas, pradžioje susidarantis iš atskirų ir visiškai skirtingų visuomenių;
- proceso elementas, kuriame santykiai tarp žmonių prasideda, vystosi ir stabilizuojasi...

Frontiras atsiveria pirmo kontakto tarp visuomenių atstovų metu ir užsidaro, kai ima dominuoti politiškai ir ekonomiškai vieninga valdžia²⁴.

Tarptautinių santykių tyrėjams šiuolaikinė ponacionalinė, globalinės integracijos epocha teikia pakankamai daug iššūkių, be kitų – taip pat ir pačių ribų, sienų, zonų, santykių tarp valstybių sampratų, jų paskirties ir turinio kin-

²³ Turner F. J., *The Significance of the Frontier in America History*, Ann Arbor, 1966 (first published in 1893), p. 27.

²⁴ Lamar H., Thompson L., eds., *The Frontier in History: North America and Southern Africa Composed*, New Heaven: Yale University Press, 1985, p. 5.

tant visai tarptautinės politikos paradigmai apibūdinimo reikmės. Ryškiausiai ir iki šiol nepralenktu tarptautinės integracijos istorijoje pavyzdžiu laikytina Europos Sąjunga. Tačiau pionieriškas šio proceso pobūdis tiesiogiai sąlygoja ir jos naujos identifikacijos kompleksiskumą bei neapibrėžtumą, t. y. sąjungininkų tapatinimosi potencijas ir ryžtą. Eurostudijų žinovų nuomonės šiuo klausimu varijuoja nuo „švelnios imperijos“ iki konjunktūrinio konglomerato, po Šaltojo karo praradusio savo prasmingumą, polių.

Vertinant situaciją JAV globalinės imperinės politikos kriterijais, Europos nepasirengimas, tiksliau „vangus reagavimas“ tarptautinių įtampų ir iššūkių akivaizdoje griežtai kritikuojamas įtakingų konservatyvių ideologų ir politinių filosofų²⁵. Tačiau, atsižvelgiant į bendruosius Europos civilizacijos tapsmo ir tapatumo sklaidos dėsningumus, galima atrasti ne tik šiuos, tradicinius, bet ir kitus reikšminius (t. y. istoriškai įteisintus nei euroatlantinė vienybė) įvykius ir vystymosi vektorius, o taip pat transformacijų sinchroniškumo logiką, būdingą „Didžiajai Europai“.

Simptomatiška, kad politinė sąjunga Europos Bendrija pasiskelbė po Sovietų imperijos griūties, o tai galėtų būti asocijuojama su savotišku „estafetės perėmimu“. Tai, kad „Jelcino Rusija“ virto „Putino Rusija“ su pavojingomis (pirmiausia sau pačiai) imperinėmis aliuzijomis, ne mažiau už rusų politikus ir oligarchus atsakingi ir ES ir JAV lyderiai, neišvertinę „pasaulinio socializmo sistemos“ implozijos masto ir ilgalaikių pasekmių, arba nesuinteresuoti jos demokratizacija ir atgimimu kaip lygiaverčių partnerių ir būsimų konkurentų globaliniame viešpatavime/lyderystėje²⁶.

Per integracijos procesą išblėsta ir pototalitarinės implozijos išklabinos suverenios sienos. Naujų valstybių, eksklavų, autonominių teritorijų statusų dinamika Europos centre, Pietų Kaukaze ir kt. regionuose kol kas neleidžia aiškiau apibrėžti jų stabilaus gyvavimo ir funkcionavimo kontūrų ir perspektyvos dėl jų gilėjančio susipynimo ir didėjančios valstybių tarpusavio priklausomybės. Todėl aktualiausia problema tampa procesai, vykstantys pasieniuose, kurie tampa tarptautinio, tarpregioninio bendravimo galimybių „lakmusu“. Prasminė-terminologinė sienos sampratų įvairovė ne tik suponuoja platesnę (tad ir laisvesnę, mažiau suvaržytą konkrečiose dinamiškose situacijose) požiūrį į tradicinį-sakralinį valstybinių sienų neliečiamumą (daugelių atvejų turinčiu konjunktūrinį pobūdį (pvz., Kurilų salos, Kaliningrado srities statusas po 2004 m. ir kt.), bet ir atveria pozityvaus sienos kaip dinamiškos civilizacijų ir tautų susitikimo, įsitikinimų ir interesų dialogo vietos suvoktį. Šią ypatybę konstatavo dar Turneris, iškėlęs *frontiro* procesą kaip pozityvią alternatyvą konfliktui.

Šią naują Europos *frontiro* situaciją apibūdinti konkrečiais broūžais, savybėmis ir struktūromis kol kas būtų per daug spekuliatyvu, tačiau galima nužymėti principines intencijas ir struktūrinius raidos vektorius, lemiančius visą išvėlgiamos santykių perspektyvos horizontą.

Kaip Amerikos *frontiro* stimulu (ir socialine-psichologine jausena) buvo

²⁵ Žr. Kagan R., *Apie Rojų ir Galiją. Amerika ir Europa naujojoje pasaulio tvarkoje*, Vilnius, 2004.

²⁶ Brzezinski Z. *The Choice: Global Domination or Global Leadership*, Basic Books, 2004.

„laisvės dėl“ motyvas, taip ir senojo žemyno frontiras nūdien skatinamas pozityvių saugumo ir demokratijos imperatyvų. Šių *conditio sine qua non* besiplečiančios „Didžiosios Europos“ nacionalinės, politinės ir kultūrinės įvairovės vienovei užtikrinti plėtra virš paveldėtų iš ankstesnės, varžančių konfrontacinės epochos ribų, sienų – tiek fiziniu, tiek ideologiniu ir vertybiniu atžvilgiais, formuoja ir naujos – atviros komunikacinės, informacinės, identifikacinės etc. erdvės, nepriklausančios nė vienai „įsivaizduojamai bendruomenei“ kontūrus.

Išryškėja reikšminė ir perspektyvi eurointegracijos tendencija – „Tėvynių Europa“ virsta „Regionų Europa“. Tai, viena vertus, alternatyva centralizacinėms Briuselio intencijoms ir, kita vertus, interesų ir problemų valdymo ir sprendimo demokratizacija, įtraukiant ir aktualizuojant naujus, netradicinius (para-, ir transnacionalinius) vystymosi aspektus, netolygumo ir darnios plėtros dimensijas. Europos plėtros į Rytus *frontirą*, kaip jau minėta, atitinka inicijuota Suomijos „Šiaurės dimensija“, įteisintas kaip ES integracinės strategijos sudėtinė dalis, Barenco-Euroarkties dimensija, patrunuojama Norvegijos, Juodosios jūros dimensija, aprėpianti jos baseino šalių prekybinius interesus bei Lenkijos jau nuo 2003 m. deklaruojama „Rytų dimensija“. Todėl regionalizacijos procesas, vykstantis šalia ir už ES ribų dažnai vadinas „regionalizmu be regionų“. Tai atitinka ES kaip „saugumo imperijos“, besiremiančios švelniąja galia įvaizdį. Regionalizacija atriboja tradicines sienas, centro-periferijos sankabas ir keičia jas tinklinio pobūdžio struktūromis. Tokia prieiga „deformalizuoja“ ES frontirą, darydama jį atvira globaliniams iššūkiams erdve t. y. tokių sąveikų lauku, kuriame partnerių išsivystymo netolygumai susilieja „interesų balanse“. Taip, pavyzdžiui, Lietuvos integracija į ES suponuoja jos užsienio politikos integravimą į BUSP, įgaunant ne tik platesnius veiklos vektorius, bet ir naujas priemones. Šiuo atveju Lietuva, teigia Gediminas Vitkus, „dabar turi daug daugiau galimybių siekti ir didesnės ES politikos konsolidacijos Rytų kryptimi, ir ES bendrosios energetikos politikos ir infrastruktūrinių investicijų plėtojimo ir dar daugelio kitų projektų, kurių įgyvendinimas tegu ir netiesiogiai, bet vis dėlto pastebimai prisidėtų prie santykių su Rusija normalizavimo“²⁷.

Kita ES *frontiro* ypatybė realizuojama „naujajame regionalizme“ – saugumo bendrijų kūrimas šalims išipareigojant demilitarizuoti tam tikras teritorijas bei sutartinai užtikrinti abipusio pasitikėjimo atmosferą. Tai apima ne tik geografinę erdvę (orą, vandenį), bet ir radijo ir televizijos eterį bei kibererdvėje cirkuliuojančių informacinių srautų priimtinumą visoms pusėms.

Remiantis konstruktyvistine Barry Buzano tarptautinių santykių „sugrėsminimo“ (angl. *securitization*) koncepcija galima teigti, kad regioninio saugumo dimensija ne tik išreiškia tarptautiškai reikšminį *frontiro* vaidmenį, bet ir atspindi imanentinį imperializacijos fenomeno pozityvumą pobipolinėje, iš „rizikos visuomenių“ susidedančioje pasaulinėje sistemoje²⁸.

²⁷ Vitkus G. *Diplomatinė aporija. Tarptautinė Lietuvos ir Rusijos santykių normalizacijos perspektyva*, Vilnius, 2006, p. 181.

²⁸ Buzan B., Waever O., Wilde J., *Security. A New Framework of Analysis*, London, 1998.

Berlyno sienos griūtis, inicijavusi ir visų kitų atskirčių eroziją, gimdo *frontiro* situaciją kaip atviros transnacionalinės erdvės tapsmo potencialą. Jei iki šiol ugdytas etnosų, tautų, nacionalinių bendrijų sąmonėje transcendentinis susitapatinimas su apibrėžta teritorija lėmė „mes – jie“ (savi – svetimi) nereflektuojamą priešstovą, tapusią pagrindu nacionaliniams mitams ir nacionalistinėms ideologijoms, tai *frontiro* būvis, išreiškiantis skirtingų civilizacinių-kultūrinių praktikų prieštarinę sąveiką ir difuziją konflikto – simbiozės polių spektre, vertinant skirtis ir sienas kaip *rubikoną*, kuri būtina peržengti. Nacionalinių ribų implozija sužadina imperinį impulsą, prisipildantį demokratinio turinio jo savirealizacijos ir įkūnijimo procese.

Europos plėtra į Rytus – tai:

- sterezės, t. y. demokratijos deficito kompensavimas, nauju pagrindu įteisinantis imperinio impulso pozityvumą;
- tarptautinio (tarpvilstybinio) saugumo tradicinės schemos performavimas į transnacionalinio regioninio saugumo sistemą šveniosios galios pagrindu;
- Huntingtono (ir rusų nacionalistų) mito apie bendraeuropinės civilizacijos redukciją į Vakarų istorinę-kultūrinę hegemoniją demaskavimas.

Kitai tariant, *frontiro* epistemologinis dvipusiškumas glūdi, kad šis būvis, viena vertus, sklaido, kalbant Alberto Camus žodžiais „grubius istorijos mirażus“ ir, kita vertus, atveria ir stimuliuoja nenutrūkstamą vienovišką istorinės civilizacijos komunikaciją, kurios tikslas – ne rasti ir įtvirtinti vieną tiesą visiems, o nepalijaujamai kvestionuoti visas esamas ir kylančias prasmines ir vertybines galimybes, alternatyvas ir projektus vieningų demokratijos standartų pagrindu.

7. Lietuvos Rytų politikos *regionalizacija*

Lietuvos 15 metų atkūrimo ir plėtos eiga liudija apie tam tikrą tikslų ir rezultatų balansą, determinuojantį ir jos ateities apibrėžtumo lygį. Integruodamasi į vieningos Europos erdvę mūsų valstybė išsijungia ir į jos tolesnės plėtos procesą ir vėlesnį neapibrėžtumo įvairių lygių sprendimuose ir probleminėse situacijose augimą.

Pirmasis ES didžiosios plėtos etapas baigėsi. Antrajame etape iškyla formaliųjų integracijos reikalavimų ir ekonominės konkurencijos faktorių sąlyčio ir dermės/nedermės problema. Faktiškai tai savo vietos „centro – periferijos“ santykių struktūroje apibrėžimo/atradimo klausimas. Tačiau imperinės struktūrinės intencijos brendimas keičia ir periferijos turinį ir jos sampratą apskritai.

Pirmiausia tai pasakytina apie Lietuvos valstybinio-politinio identiteto pokytį. Dėl integracinių reikalavimų virtęs kompleksiniu ir atviru, jis tuo pačiu koreguoja ir nacionalinio intereso turinį. Bendru atveju šie procesai aprėpiami Europos identiteto ugdymo problematika. Jų abiejų sintezės prielaidomis tar-

nauja laisvo judėjimo, europinių standartų, nacionalinės ir ES teisės jungtys ir pan. Tačiau šis procesas įtakoja ir visų kaimyninių šalių tradicinio nacionalinio identiškumo struktūrą. Žlugus Sovietų imperijai ir ryškėjant NVS integracinio potencialo efemerizmui ir ES integracinės plėtros *bealternatyvumui*, buvusių sovietinių respublikų, tapusių ES narių, palyginti neseniai susiformavęs valstybinis ir nacionalinis interesas *reaktualizuojasi* probleminėje perspektyvoje.

Esminiu kriterijumi, modifikuojant savo valstybės ir visuomenės vystymosi trajektorijas, nūdien reiškiasi ES (suprantant ją kaip europinę sutartinio demokratinio šalių vystymosi erdvę). Formaliu orientyru europinėms valstybėms, instituciškai neįsijungusioms į integracinį procesą, tarnauja jų dalyvavimas Europos Tarybos veikloje. Tai, kad leidžia šalims, esančioms politinės ir socialinės-ekonominės transformacijos sukuryje, identifikuoti savo padėtį bei svarbiausių problemų sprendimo būdus ir mastus tiek lokaliu, tiek bendru nacionaliniu lygiu.

Tuo pat metu valstybių skirtumai tiesiogiai sąlygoja joms svarbiausių uždavinių prioritetiškumo seką ir sprendimų (reformų) išsamumą. Tikslingu pavyzdžiu gali būti Rusijos ir Lietuvos nacionalinių interesų palyginimas. Abiejose pusėse jie buvo sąlygoti posovietinės transformacijos radikalumo vaduojantis iš Sovietų imperijos gniaužtų..

Nūdien jų nacionaliniai interesai taip pat koreliuoja iš esmės, be jų didžiulių vidinių skirtumų. Tai jų perspektyvinės sankabos Vieningos Europos atžvilgiu problema. Šiuo atveju turime klasikinę tarpusavio priklausomybės būseną, kurios dinamika lemia Centro ir Periferijos erdvės struktūravimą.

Padėtis taip *struktūruojamoje* erdvėje varijuoja nuo jos subjekto iki objekto statusų tiek europinėje, tiek globalinėje integracijoje priklausomai nuo jų pačių adekvataus (arba ne) savęs identifikavimo su dominuojančiomis bendros Europos vystymosi tendencijomis.

Pirmasis ES didžiosios plėtros etapas baigėsi. Antrajame etape iškyla formaliųjų integracijos reikalavimų ir ekonominės konkurencijos faktorių sąlyčio ir dermės/nedermės problema. Faktiškai tai savo vietos „centro – periferijos“ santykių struktūroje apibrėžimo/atradimo klausimas. Tačiau imperinė struktūrinės intencijos brendimas keičia ir periferijos turinį ir sampratą apskritai.

Tikslinga įvardinti penkias Periferijos reikšmės interpretacijas, atspindinčias kai kuriuos pointegracinės erdvės struktūravimo momentus ir aspektus:

- periferija kaip pozityvus eurointegracijos dalyvių mobilumo rodiklis (dalyviai – centre, kandidatai – periferijoje);
- periferijos kaip centro dominijos ir eksploatavimo objekto samprata J. Galtungo „struktūrinio imperializmo“ teorijoje;
- periferija kaip atsiribojimo ir konfrontacijos erdvė, skirianti nedraugiškas valstybes, regionus, civilizacijas;
- periferija kaip *placдарmas* vienoms valstybėms siekiant įtakoti regiono saugumo lygį ir stabilumą;
- periferija kaip indiferentinė erdvė, koreguojama specifine didžiųjų valstybių politika mažųjų valstybių atžvilgiu, kai laikomasi neutralumo ar abejingumo pozicijos.

Formaliai įsijungiančios į ES Vidurio ir Rytų Europos šalys įgijo teisę ir galimybę integruotis į centro struktūrą, tačiau realus kokybinis ir kiekybinis atsilikimas ir jo likvidavimas apima visą epochą (daugiau nei ištisos žmonių kartos gyvenimą – 30–35 metus) pagal „besivejančios modernizacijos“ scenarijų. Be to, keičiasi ir sąlygos, palaikančios centro *viršenybę* teisiškai ir pagal faktus (pvz., „paslaugų direktyvos“ istorija).

Tokie faktai tarsi liudija apie dalinį Johano Galtungo modelio dėl centro interesų dominijos taikymo realizavimą, savo ruožtu skatinantį negatyvaus periferijos kaip atsiribojimo ir konfrontacijos modelio formavimąsi. Bent jau išoriškai tokia vizija inicijuojama Huntingtono „civilizacijų konflikto“ teorijoje, numanančioje istorines-kultūrinės Europos integracinės plėtos ribas.

Tačiau povestfališkojo pasaulio realybė provokuoja kur kas sudėtingesnę tarpvalstybinių santykių modelį:

- pirma, nacionalinių-valstybinių *savitapatumų* destrukcija ir Europos identiteto „auginimas“ ryškina klausimą dėl pastarojo mozaikiškumo, t. y. kaip įmanomas gan skirtingų pagal kultūrą, ekonomiką ir politiką valstybių tapatumas?
- antra, ES integracija sąlygoja ir skatina decentralizacijos procesus, formuojančius vertikalius centro-periferijos ryšius į jų horizontalizacijos plotmę, kurioje plėtra turi ne tik institucinį pobūdį;
- trečia, integruojamų šalių baziniai interesai pagal neofunkcionalizmo logiką pirmiausia išryškina jų ekonominę determinantę priešingai tradiciniams geopolitiniams prioritetams, akcentuojantiems karinį-politinį saugumą.

Tai išryškina regionalizmo tendencijos aktualumą per integracijos plėtrą ir *gilėjimą*, o taip pat transnacionalumo dimensijos prioritetiškumą. Būtent todėl Lietuvos kaip ES narės interesai įgija ambivalentinį pobūdį. Orientacija į ES centrą funkcionalizuoja jos suverenumą adaptuojant nacionalinį (ekonominį, politinį) identiškumą link Europos identiteto pagal centro ir periferijos santykių logiką, tuo pačiu atsiribojant nuo savo neintegruotų kaimynų.

Tačiau interpretuojant šią tendenciją „Regionų Europoje“ atsiveria alternatyva: periferiškumas gali būti suprantamas kaip tolesnė integracijos plėtra derinant institucinius/neinstitucinius bendravimo su aplinka būdus. Tokia erdvė, anot Pierre Bourdieu, sudaro pozicijų ryšių ansamblį, tiek pat realų, kaip ir geografinė erdvė, t. y. regionalizmas pirmiausia yra socialinė refleksija apie dominuojančius identiteto vaizdinius ir teritorinio bendrumo jausmą. Bendriausiai apibrėžiant, *regionalizmas* iškyla kaip „visų rūšių sąveikos tarp valstybių ribose funkcionuojančių subjektų, kurios realizuojamos įveikiant/peržengiant tų valstybių sienas“. Kaip tik tokia regiono samprata pripažinta ir realizuojama ES struktūrinės politikoje ir institucionalizuota Regionų komitete. Būtent tokio pobūdžio evoliucija gali būti modeliuojama ryškinant Baltijos regiono viziją, projektuojant nekonfrontacinį, tvarkingą ir nuoseklų perėjimą į naują demokratišką politinį ir ekonominį transnacionalinį būvį.

Tuo pat metu būtina atsižvelgti į tokio regiono dalyvių tikslų ir interesų skirtingumą. Pvz., Rusijai per istoriją ir tradicijas būdinga, tačiau iš esmės su-

bjektyvi centralizacijos intencija anksčiau ar vėliau sužadina negatyvią artimosios tarptautinės aplinkos reakciją. Tokia būtų pastovi trintis tarp sąjunginių – Rusijos ir Baltarusijos valstybių, „Oranžine revoliucija“ užsibaigęs kišimasis į Ukrainos vidaus politiką, dviprasmiška laikysena Moldovos atžvilgiu, iš esmės priešiška pozicija Gruzijos atveju ir t. t. Tokia politika inicijuojama ir palaikoma Rusijos imperinėmis *reminiscencijomis*, kurios galų gale turi daugiau virtualų, simbolinių, nei aktualų ir apskaičiuotą politinio plano pobūdį. Tokia virtualizacija skirta ir tarnauja daugiau negacijai nei afirmacijai.

Galima teigti, kad ES plėtra į Rytus kol kas apsiribojanti regioninėmis vizijomis, kelia vis daugiau problemų būtent dėl imperinio vystymosi deficito. Jei Rusijai Sovietų imperinė praeitis vis dar pralanguojama į virtualią ateitį, tai ES regionalizmas kaip plėtros strategija, besiremianti tinklinės valdžios struktūromis, glaudžiai koreliuoja su Negri ir Hardto „Imperijos“ kontinentinio masto modeliu, t. y. virtuali vizija atveju persmelkta fundamentine ontologine (infra)struktūra.

Epistemologiniu atžvilgiu tokia *ižiūra* tarp tėvyninių autorių būdinga, pvz., Beresnevičiaus refleksijoms jo giliai transpektyvioje esė „Imperijos darymas“. Čia konsolidacinė Lietuvos galia iš praeities *ekstrapoliuojama* į per produktyvią istoriją ir metodologiją alternatyvinę ateitį, o istorinis-mentalinis vaizdinys virtualiai stimuliuoja ontologinę perspektyvą.

Išvados

Bipolinio pasaulio pabaiga, tarsi užbaigianti tradicinį istorinį ciklą, aktualizuoja naują tarptautinio-politinio sambūvio formų paiešką. Šaltojo karo pabaiga, žyminti istorinę Vakarų pergalę, traktuotina kaip tarpinis rezultatas, vis dėlto neturintis tradicinės politikos tęstinumo perspektyvų.

XX a. tarptautinių santykių sistemiškumo augimas, sąlygotas globalizacijos stimulų intensyvumo, skatina alternatyvių tarptautinės sistemos globalinių dimensijų sklaidą. Tačiau nacionalinio valstybingumo diskursas tik iš dalies atsako į besiformuojančios transnacionalinės politinės realybės iššūkius. Aktualėja tarptautinių sistemų istorinės, lyginamosios ir konceptualinės patirties revizija perspektyvinių modelių konstravimo požiūriu.

Vėlyvosios *Modernybės* epochos tarptautinio vystymosi architektonika įtakojama globalizacijos turiniu ir jo raiškų intensyvumu. Todėl būsimoji tarptautinė sistema turi būti, viena vertus, globali ir, kita vertus – gebėti derinti netolygiai besivystančias sritis, sferas, regionus bei užtikrinti jų efektyvų valdymą. Tokie reikalavimai buvo keliami ir visoms žinomoms istorijoje Naujųjų laikų Europos imperijoms – tiek kolonijinėms, tiek regioninėms.

Tarp perspektyvių, *viršnacionalinių* imperinio valdymo struktūrų patirties studijų išsiskiria ambicinga neomarksistinė A. Negri – M. Hardto globalinės imperijos koncepcija. Filosofinių, sociologinių ir istorinių išvalgų fone autoriai konstruoja globalinės imperijos įvaizdį bei jo antagonistą – *Daugumas* (angl. Multitude).

Autorių analitinių ir sintetinių teiginių įvairovė atveria galimybę metodologiškai ir teoriškai ekstrapoliuoti jų konceptualią konstrukciją į aktualios ir realios ES evoliucijos analizę ir jos interpretaciją kaip savotišką numanomos XX a. demokratinės globalios imperijos „prologą“.

Valstybių suvereniteto problemų principinis sprendimas, lokalių nacionalinių interesų sanglaudos produktyvumas ekonominių ir politinių sąryšių laipsniška organinė *sampyna* ir kt. leidžia pagrįstai teigti apie ES kaip potencialią XXI a. pasaulinės imperijos tipo struktūrą.

Tokios evoliucijos įrodymu laikytinas „*Europos frontiro*“ istorinis fenomenas. Europos Sąjungos plėtra į Rytus ir Pietus vis labiau įtraukiant jų šalis, valstybes ir teritorijas į *viršvalstybinio* regioninio pavaldumo struktūras, demonstruoja integracijos proceso universalumą ir atitikimą objektyviems šalių bei regionų istorinio vystymosi vektoriams.

Frontiro sąvokos metodologinis validumas pasitvirtina t. v. „ontologinės sterezės“ šalių ir visuomenių istorinio vystymosi analizės požiūriu. Tam tikrų etapų nebuvimas fatališkai nelemia tautų ir valstybių ateities. Jų organiško vystymosi kompensacija Europos *frontiro* plėtroje leidžia teigti produktyvų eurointegracijos imperinio impulso pobūdį tiek vertinant istorinės tarptautinės sistemos patirtį, tiek pobipolinio pasaulio sąlygomis.

Euristinio eurointegracijos interpretavimo imperinio diskurso kontekste pavyzdžiu gali būti Lietuvos integracija į ES ir jos tolesnės Rytų politikos produktyvumo analizė. Naujųjų ES regionų atvirumas (ir tarpusavio priklausomybė) į Rytus gali tapti produktyviu stimulu ES „Didžiosios erdvės“ plėtrai, įveikiant totalitarinės Sovietų imperijos palikimą demokratiniais *regionalizacijos* ir *federalizacijos* stimulais.

Imperiologijos subdisciplinos Lietuvos politologijoje svarba atsiranda iš refleksyvios politikos būtinybės, kai ne galia ir jos konfigūracijos, o adekvati ir tinkamos reakcijos į šiuolaikinės „rizikos visuomenės“ iššūkius ir galimybes efektyvumas lemia visuomenių, tautų ir valstybių pasirengimą globalinei politinei-ontologinei savirealizacijai.